

c

G.-G. MEERSSEMAN, O.P.
Freiburg (Zwitserland)

KRITISCHE GLOSSEN
OP DE VITA MARIAE AEGYPTIACAE

Overdruk uit 'Dr. L. Reypens-Album'.

Opstellen aangeboden aan Prof. Dr. L. Reypens s. j.
ter gelegenheid van zijn tachtigste verjaardag op 26 februari 1964
onder redactie van Dr. Alb. Ampe s. j.
(= Studiën en Tekstuitgaven van Ons Geestelijk Erf, dl. XVI)

UITGAVE VAN HET RUUSBROEC-GENOOTSCHAP
PRINSSTRAAT 17, ANTWERPEN 1

KRITISCHE GLOSSEN OP DE VITA MARIAE AEGYPTIACAE

De Griekse legende van Maria de Egyptische boetelinge ontstond in de 7^e eeuw. De auteur behoorde tot de vrome kring om Sophronius van Jerusalem († 628). Een uitgave van dit verhaal bezorgden de Bollandisten in 1675 (AA.SS. April I, appendix, p. XI vv), samen met een moderne Latijnse vertaling (col. 76 vv). Beide teksten werden opgenomen in Migne's *Patrologia Graeca* (87, 3697-3726) en zijn dus licht toegankelijk. De *Vita* heeft tijdens de Middeleeuwen een ongehoorde invloed uitgeoefend op de Westerse vroomheid, eerst door haar oude Latijnse versies, en later door haar talloze bewerkingen in de volkstaal, o.m. in het Middelnederlands. Zoals de Theophilus-legende is deze *Vita* een der hoofdbronnen van de mariale godsvrucht onzer voorouders geweest. Het heeft dus wel belang na te gaan welke Latijnse versie door de middeleeuwse bewerkers gebruikt werd, ja welke varianten in hun bron voorkwamen, vooral daar waar het gaat om de mariale attributen welke beide legenden verspreid hebben. Een voorstudie in die zin hebben we, wat de Theophilus-legende betreft, reeds elders gepubliceerd¹. Hier willen we ietwat klaarheid scheppen in zake Latijnse versies der *Vita Mariae Aegyptiacae* (= VMAeg).

Reeds in de 8^e eeuw beschouwde de Oosterse Kerk de VMAeg als een autoriteit. Toen de Vaders van het tweede concilie van Nicea in

¹ G. G. Meersseman, *Kritische glossen op de Griekse Theophilus-legende (7^e eeuw) en haar Latijnse vertaling (9^e eeuw)*, met tekstuitgave in: *Verhandelingen en Mededelingen van de Kon. Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België* (1963), nr. 4.



787 de traditionele waarde van de beeldenverering met oude getuigenissen wilden staven, citeerden ze uitvoerig het derde hoofdstuk van de Griekse tekst der *VMAeg*. Samen met de akten van het concilie werd deze lange passus in 873 door Anastasius de Bibliothecaris in 't Latijn vertaald; men vindt hem bij *Mansi*, 13, 86-90 en *PL*. 129, 314-315 (Cfr. *BHL*. 5416).

Onafhankelijk daarvan, of misschien juist tengevolge daarvan, gelastte Karel de Kale toen de diaken Paulus van Napels met de vertaling van de hele *Vita*² samen met de Theophilus-legende. Zo werden beide verhalen in het Westen bekend, waar ze alras grote verbreiding genoten en thans nog in talrijke hss. bewaard zijn. Deze versie van de *VMAeg* en Paulus' geleibrief aan de vorst werden in 1615 door H. Rosweyde in de *Vitae Patrum* te Antwerpen uitgegeven (*BHL* 5419). Migne heeft ze in de *PL*. 73, 761-790 weer afgedrukt. De verdeling in 26 hoofdstukken staat niet in de vele oude codices die wij onderzochten³.

Een vrije bewerking, welke Paulus' tekst hier en daar inkort, vonden we in één enkel hs., nl. Cod. V, uit de 11^e eeuw, in de Biblioteca Vallicelliana te Rome, f. 212^{ra} - 219^{ra}. Wij katalogeren ze als *recensio Vallicelliana* (*BHL* 5417^d).

Een tweede volledige vertaling, die op een andere Griekse recensie van de *Vita* steunt dan die welke Anastasius en Paulus gebruikten, werd heel vroeg ondernomen. De oudste codices werden om het jaar 900 geschreven. Wij gebruikten zes hss. in de BN. te Parijs⁴ en katalogeren deze versie onder de naam *versio Parisiensis* (daarmede beweren we echter niet, dat de vertaling te Parijs zelf ontstond).

² Titel van de *Vita* in cod. P: „Huius imitabilis conuersionis actuumque et morum vitam et paenitentiae magnum uirileque certamen uenerabilis Mariae Aegyptiacae qualiter in heremo expleuerit tempora uitae de greco transtulit in latinum Paulus uenerabilis sanctae Neapolis ecclesiae“. — In cod. O zelfde opschrift en eveneens in cod. Q, maar nog amper leesbaar. In C ietwat korter: „Incipit Vita Marie Egyptiace cuius penitentiae actus de greco transtulit in latinum Paulus uenerabilis diaconus Neapolis ecclesie“.

³ Nl. P = Vat. Pal. 846, saec. 9-10, f. 131v; K = Karlsruhe, Reichenau XCI, saec. 11, f. 2r; M = München, Clm 19162, saec. 11, f. 219r; T = Trier, Stadtbibl. 214, saec. 11, f. 108r; C = Cambrai 822, saec. 12, f. 87r; Q = Paris, BN lat. 5572, saec. 11, f. 2r; G = Paris, BN lat. 2873, saec. 10 f. 96r; H = Paris, BN lat. 5339, saec. 10, f. 16r; Paris, BN nouv. acq. lat. 1491, saec. 10-11, f. 752vb, deze codex is nauw verwant met R = uitgave van Rosweyde. Twee hss. die, naar het schijnt, nog in de 9^e eeuw thuis horen, nl. Montpellier 152 en Madrid Escorial a II, hebben we niet onderzocht.

⁴ Namelijk: A = Paris, BN lat. 2262, saec. 10-11, f. 146r; B = Paris, BN lat. 1207, saec. 11, f. 136v; D = Paris, BN lat. 1714, saec. 13, f. 64v; E = Paris, BN lat. 1805, saec. 10, f. 47r; I Paris, BN lat. 5354, saec. 11, f. 85r; N Paris, BN, nouv. acq. lat. 2178, saec. 9-10, f. 269r. — Titel in ED: „Vita b. Mariae Aegyptiacae translata de graeco in latinum“.

Een vrije bewerking van Paulus' versie werd door de humanist B. Mombritius († 1482) in zijn *Sanctuarium* opgenomen⁵, waarschijnlijk op grond van een oud hs., zoals dat bij hem steeds het geval is. Deze recensie werd in 1877, naar een codex uit de 11^e eeuw te Montecassino bewaard, in het *Florilegium* van de *Bibliotheca Casinensis* afgedrukt⁶. Wij katalogeren ze als *recensio Casinensis* (BHL 5417^{ab}).

Een nog jongere bewerking, die Paulus' versie als basis nam, maar ook de *versio Parisiensis* benuttigde, vonden we in één enkel hs., nl. in cod. Paris. BN., lat. 2381, uit het begin van de 13^e eeuw, f. 95^r - 115^v. Ze is hier en daar met lange uitweidingen doorspekt, en daarom zullen we ze *recensio fusior* noemen.

Ritmische bewerkingen van Paulus' versie werden ondernomen door Flodoardus van Reims († 966)⁷ en door Hildebert van Lavardin († 1133)⁸. Vertalingen in de verscheidene volkstalen ontstonden sedert het einde van de 12^e eeuw, maar totnogtoe heeft niemand onderzocht op welke Latijnse recensie ze steunen. Onze klassificatie van de Latijnse recensies, samen met onze tekstuitgave van twee voorname passages, kan bij de studie van de Mndl. bewerkingen dienst bewijzen.

Sommige geschiedkundigen hebben in de *VMAeg* een historische kern vastgesteld; er zou werkelijk een kluizenares, m.n. Maria, in Palestina bestaan hebben; haar graf zou in de 7^e eeuw als bedevaarts-oord veel bezocht geweest zijn. Maar die *Vita* zelf is legende; men kan ze als volgt samenvatten:

Na 17 jaar als publieke vrouw in Egypte ergernis gegeven te hebben, komt Maria naar Jerusalem met een groep bedevaarders die het H. Kruis willen vereren. Als zij eveneens de H.-Kruiskerk wil binnentreden, houdt een onzichtbare macht haar terug zodat zij niet voorwaarts kan. Zij wordt heel beroerd en ze beseft dat haar zondig verleden haar onwaardig maakt het H. Kruis te vereren. Dan richt zij haar blikken op de Theotokosikone in het kerkportaal en smeekt de Moeder Gods bij haar Zoon borg te staan voor haar voornemen in de toekomst niet meer te zondigen. En zie, de geheimzinnige kracht die haar terughield, houdt op te werken. Maria treedt binnen en vereert rouwmoedig het H. Kruis. Als ze buitenkomt, bidt ze voor de Theoto-

⁵ Gedrukt te Milaan, zonder jaartal, maar omstreeks 1500; tekst in vol. II, f. 73-78; herdruk te Parijs in 1910, tekst in vol. II, p. 134-143.

⁶ *Bibliotheca Casinensis*, t. III, Montecassino 1877, *Florilegium*, p. 226-236.

⁷ PL. 135, 541-548.

⁸ PL. 171, 1321-1340; AA.SS. April I 82 vv.

kosikone : Wees nu mijn leidster op weg der boete, en zeg me waar ik heen moet. Een geheimzinnige stem antwoordt : Steek de Jordaan over en ga in de woestijn : daar zult gij rust vinden. Dat doet Maria; zij vestigt zich daar als boetelinge en wordt eerst na 17 jaar door abt Zosimus ontdekt, aan wie ze heel haar wedervaren uitvoerig vertelt, o.m. hoe ze al die tijd bekoord werd, maar telkens haar toevlucht nam tot de Theotokos, die voor haar voornemen borg gestaan had.

Juist deze twee passages der *Vita* willen we hier onderzoeken, omdat zij tijdens de middeleeuwen een grote invloed uitgeoefend hebben op de mariale godsvrucht, en omdat hun Westerse recensies toelaten zekere wijzigingen vast te stellen in de Oosterse begrippen over de rol van de Moeder Gods in het geestelijk leven.

De *VMAeg* is, net zoals de Theophilus-legende, een vroom tendens-verhaal, en zoals deze propageert zij ideeën, nl. : de radikale boete voor zware zonde, en de rol van de Theotokos als middelares der rouwmoedige zondaars bij God. Het boeteleven dat de *Vita* propageert, bestaat echter niet in de rituele, kerkelijke *poenitentia publica*, die in het Oosten sedert het einde van de vierde eeuw afgeschaft was, maar in een levenslange anachorese. Wat het middelaarschap van Maria betreft, deze functie wordt in de *Vita* opgevat als een soort borgstelling vanwege Maria bij God voor het vast voornemen van de rouwmoedige zondares zich te beteren, terwijl de Theophilus-legende die tussenkomst eerder als een voorspraak bij God als rechter opvat. Bovendien legt de *Vita* de nadruk op de hulp, die Maria aan de bekeerlingen biedt, om ze in hun boetedoen te steunen.

Gewis, de uitdrukkingen *interventio* en *interventus*, waarmede Paulus Diaconus in de Theophilus-legende *μεσιτεία* vertolkt, betekenen bij Ulpianus, resp. Suetonius, niet alleen tussenkomst, voorspraak, maar ook borgstelling, doch het hele verhaal laat de Theotokos optreden als een advocaat, die bij God pleit voor haar beschermeling. Gewis, Maria geeft zich eerst rekenschap van het oprecht berouw bij Theophilus, maar de kern van 't gebeuren bestaat niet in 't feit dat ze zich daarvoor borg stelt, wat in de *VMAeg* wel het geval is. Het gaat hier dus om twee aspecten van het middelaarschap, die in de rechtstaal met eigen termen uitgedrukt en in beide legenden als twee metaforen de rol der Theotokos in de bekering der zondaars kwalificeren.

Bemerken wij verder dat de Theophilus-legende de *μεσιτεία* van de Moeder Gods door middel van talrijke metaforen als voorspraak kenmerkt, terwijl *VMAeg* zich tevreden stelt met één enkele juridische

metafoor, nl. met de uitdrukking *ἔγγυητής*. Ziehier in welke contexten :

Als de Egyptische zondares verhinderd wordt in de kerk te gaan, smeekt zij tot de Theotokos : „Beveel dat mij de deur geopend worde, opdat ik het H. Kruis aanbidde. Ik bied U Gode aan als aanvaardbare borg voor mijn besluit, mijn lichaam nooit meer aan hoererij prijs te geven. Zodra ik het kruis van uw Zoon gezien heb, zal ik aan al het werelds gedoe vaarwel zeggen en daarheen gaan, waar gij zelf, als borg voor mijn redding, mij bevelen en leiden zult” (§ 6).

In het Grieks heet het hier telkens *ἔγγυητής*. Deze term en zijn wortel *ἔγγυη* zijn schering en inslag in het juridisch spraakgebruik der Grieken. In de Wijsheidsboeken van het OT worden ze door de Septuagint herhaaldelijk gebruikt. Ook de Delphische litteratuur maakt er vaak gebruik van⁹. De grondbetekenis van *ἔγγυη* is : belofte, verbintenis. Vandaar de afgeleide betekenissen : 1) trouwbelofte of verloving, 2) pand, onderpand, 3) borgstelling voor iemand anders, 4) belijdenis, opkomen voor zijn overtuiging, zoals in 't Frans, waar men spreekt van '*littérature engagée*', of in 't Italiaans waar men zegt '*un cattolico impegnato*'.

De persoon die voor iemand borg staat heet in het Grieks *ἔγγυος* of *ἔγγυητής*. Beide termen kunnen zowel vrouwelijk als mannelijk zijn. In het NT staat *ἔγγυος* als *hapaxlegomenon* in Hebr. 7, 22, waar Christus *διαθήκης ἔγγυος*, borg van Gods verbond met Israel genoemd wordt. De Vulgata vertaalt : *testamenti sponsor*. Het gaat hier om een christologisch attribuut. Maar wanneer de VMAeg de Moeder Gods als *ἔγγυητής* bestempelt, dan is dit een van de vele gevallen waar een christologische titel op de heilige Maagd overgedragen wordt, wat niet altijd met de nodige restricties geschiedt, zoals dat met *μεστρίς* eveneens het geval is.

Paulus Diaconus vertaalt *ἔγγυητής* beide keren door *fideiussor*, een Latijnse term waarvan geen vrouwelijke vorm gebruikelijk is. Anastasius de Bibliothecaris schrijft de eerste keer *vadimonium*, d.w.z. borg, onderpand; de tweede keer *vades*, wat het zelfde is als *fideiussor*, maar zowel vrouwelijk alsook mannelijk zijn kan.

De wortel *ἔγγυη* komt verder in VMAeg nog herhaaldelijk voor. Eerst daar waar de zondares verhaalt hoe zij, uit de kerk komend, weer bij de Theotokosikone blijft stilstaan, „bij haar die voor mij

⁹ J. Defradas, *Les thèmes de la propagande delphique*, Paris 1954, p. 278-280.

borg stond ... daar waar de oorkonde van de borgstelling geschreven werd". In het Grieks : *πρὸς τὴν ἐγγυησαμένην... ἐν... τόπῳ, ἐν ᾧ τὸ τῆς ἐγγύης ὑπεργράφη χειρόγραφον*. Paulus vertaalt : „ad illam quae me fidedixit ... in illum locum ubi fidedictionis conscriptum est chirographum" (§ 9-10). Bij Anastasius heet het : „penes eam, quae mihi fidem dixerat ... in illo loco, in quo vademonii chirographum scriptum est".

Een derde passus gebruikt de uitdrukking weer, als de boetelinge tot de Moeder Gods zegt : „Nu is het tijd dat ik ga vervullen wat ik beloofd heb in het akkoord waarvoor Gij borg gestaan hebt". In 't Grieks : *Καὶρὸς ἐστὶ λοιπὸν, δέσποινα, πληρωθῆναι λοιπὸν τῆς ἐγγύης, ἣς ἐγγυήσω, τὰ σύμφωνα*. Bij Paulus Diaconus : „Tempus est implere, quae fidedixi fidedictionis tua placita" (§ 12). Bij Anastasius : „Tempus est, domina, ut compleantur iam foedera vademonii, cui fidem dixi".

In het tweede fragment dat we publiceren, verhaalt de boetelinge hoe ze tijdens haar bekoringen in de woestijn steeds haar toevlucht nam tot de Moeder Gods, die voor haar borg gestaan had (§ 16-20). Hier vertaalt Paulus *τὰ σύμφωνα* door *convenientia fidedictionis* (hoewel *ἐγγύη* in 't Grieks niet voorkomt), en *ἀναδόχος*, dat wel borg betekent, door *quae me in sua fide suscepit* (§ 17). Verder vertaalt hij *τὴν ἐγγυησαμένην με* door *quae me fidedixerat* (§ 19) en *πρὸς τὴν ἐγγυητὴν* door *ad fideiussorem meam* (§ 20).

De *versio Parisiensis* geeft het idee van borgstelling door de Moeder Gods getrouw weer door de uitdrukkingen *fidedicere aliquem*, *fidedictrix* en *fidedictio* (§ 6, 9, 10, 17, 18^b, 20). Sommige copisten schijnen ze niet te begrijpen en schrijven : *fide duxisti*, *fide ductrix*. Maar de voorwaarde tot Maria's tussenkomst bij God wordt duidelijk onderlijnd door het woord *promissio*, belofte van bekering (§ 10, 12); ze is de onontbeerlijke tegenprestatie vanwege de zondaar die Maria's tussenkomst inroept.

Vergelijken we nu deze passages met de respectieve paragrafen in de *recensio Casinensis*. Zij weert systematisch de titel borgstellerin voor de Moeder Gods; in § 17 en 20 vervangt zij deze uitdrukking door beschermster (*protectrix*) naar het voorbeeld van de Theophilus-legende.

Paulus, Anastasius en de auteur van de *versio Parisiensis* hebben een letterlijke vertaling beoogd en zijn daarin niet slecht gelukt, zij het ten koste van een elegante Latijnse zinsbouw. De auteur van de *recensio Casinensis* heeft een leesbare tekst beoogd, en daarom werd zijn recensie door de humanist Mombricitus boven de andere verkozen.

Maar de auteur van de *Casinensis* schijnt ook theologische bedenkingen gekoesterd te hebben tegen Maria's borgstelling voor haar vereerders, want zo de uitdrukkingen *fideiussor* en *fidedictrix* hem om esthetische redenen niet bevielen, dan had hij ze door *vades* kunnen vervangen. Wat er ook van zij, het attribuut *borgstellerin* heeft in de mariale literatuur van het Westen tijdens de middeleeuwen een veel geringere rol gespeeld dan in het Oosten, terwijl de metaforische eretitels der Moeder Gods, welke de Theophilus-legende propageerde, werkelijk succes gekend hebben.

Wat de *recensio Vallicelliana* betreft, haar auteur heeft het langdradig verhaal overal ingekort en de Latijnse tekst van Paulus Diaconus ietwat vlotter gemaakt, maar de uitdrukkingen *fideiussor* (6), *fideiusseram* (17), *in sua fide suscepit* (20), d.w.z. de borgstelling van de Moeder Gods niet systematisch geweerd. Zover bekend, is deze codex een unicum; hij heeft dus tot de verbreiding der idee van de borgstelling niet veel bijgedragen.

Bij Hildebert van Lavardin komen de uitdrukkingen *fideiussor* en *vades* niet voor, maar het akkoord en de rol die de Moeder Gods daarin vervult, worden praegnant uitgedrukt in de volgende verzen (*Cant. IX 27-28; PL. 171, 1332 D*) :

*Ergo sub hoc pacto praesta mihi quod bene capto,
Sis testis pacti, sis vindex tu quoque fracti.*

Deze uitdrukkingen gebruikt ook de auteur der *recensio fusior*, waar hij eerst in § 6 de formule van Paulus Diaconus herhaalt : „*te ex te genito Christo dignissimam do fideiussorem*”, en dan vier eigen paragrafen inlast om deze passus te ontwikkelen. Vooral in § 6^d stipuleert hij de voorwaarden van het akkoord, ten dele met dezelfde woorden als Hildebert, nl. : „*sub hac ergo conditione et pacto ... ut si denuo ... iam damnata facinora ... repetam, tu mihi in tremendo filii tui iudicio testis assistas, et iudex (= vindex ?)*”. Verder keren Paulus' eigen uitdrukkingen weer : *fidedictionis ... chirographum* (§ 10), *fidedictionem quam feceram* (§ 17), *quae me in sua fide suscepit* (§ 17), maar ze worden soms door andere vervangen, die aan Paulus' vertaling van de Theophilus-legende ontleend zijn, b.v. *mediatrix mea* (§ 9) ipv. *quae me fidedixit*, en *miserationis tuae patrocinia* (§ 12) ipv. *fidedictionis tua placita*; ook daar waar de bewerker uitweidingen inschakelt, ontleent hij zijn mariologische termen eveneens aan de

Theophilus-legende : *interventio* (§ 6^c en 14), *sola post ... filium tuum spes, solamen atque refugium* (14).¹⁰

We zegden hiervoren dat, in tegenstelling met de Griekse Theophilus-legende — ten minste in haar vier bekende recensies — de Griekse VMAeg geen overvloedig gebruik maakt van metaforische benamingen der Moeder Gods. De *recensio Casinensis* der *Vita* voegt er geen nieuwe aan toe. Paulus' versie van de *Vita* biedt wel een mariale titel (*regina totius orbis* § 15), die in de ons bekende Griekse tekst niet voorkomt. Stond hij in Paulus' exemplaar? Werd hij door hem zelf ingelast? Werd hij door een van de eerste copiïsten geïnterpoleerd? Dat kunnen we niet uitmaken. De *recensio Vallicelliana* voegt aan de titel *domina* nog *et illuminatrix mundi* toe; beide termen waren sedert Hieronymus en Isidorus¹¹ als interpretaties van de naam Maria overbekend geworden, maar reeksen metaforische eretitels brengt deze recensie niet. Dat is eveneens het geval in de *recensio fusior*, waar alleen de benaming *mater misericordiae* (§ 10) voorkomt, die sedert de 10^e eeuw door Cluny verbreid was¹².

In de VMAeg zegt de boetelinge tot de Moeder Gods, volgens de vertaling van Paulus Diaconus : „Egredior ubicumque ipsa ut fideiusor me *duxeris* (§ 6). *Esto mihi salutis ducatrix et veritatis magistra praecedens me in viam quae ducit ad poenitentiam* (§ 12)”; volgens Anastasius : „Ibo quocumque ipsa utpote salutaris vades, insinuaveris et *duxeris me*. Nunc esto mihi magis salutis magistra, *manu ducens in viam quae ad poenitentiam dirigit*”; volgens de *recensio Casinensis* : „Vadam ubicumque mihi praeceperis ac sequar *quam demonstraveris viam*. Dirige me et *demonstra* mihi misericorditer poenitentiae ac salutis viam”. De Moeder Gods moet dus de weg wijzen naar de woestijn, waar de rouwhebbende zondares zal boete doen. In de Griekse tekst

¹⁰ In § 19 vervangt de *recensio fusior* Paulus' tekst door een uitvoerige, didaktische verhandeling over de methode, die men dient aan te wenden om bekeringen zoals die van de boetelinge Maria te overwinnen; hier wordt van de bijstand der Moeder Gods geen gewag gemaakt.

¹¹ Hieronymus, *De nominibus hebraicis* N.T. (PL. 23, 886); Isidorus, *De ortu et obitu prophetarum*, cap. 67 (PL. 83, 148) : „Maria quae interpretatur *domina sive illuminatrix*”. Een Italiaanse litanie van alle Heiligen (110-120 eeuw) citeert onder de voorafgaande aanroepingen tot God ook deze : *illuminator mundi* (B. Opfermann, *Litania Italica*, in *Ephemerides Liturgicae*, 72, 1958, 315). In de *rec. Vallicelliana* wordt dit christologisch attriboot op de Moeder Gods overgedragen.

¹² G. G. Meersseman, *Von den Freuden Mariens, ein Beitrag zur Geschichte der niederdeutschen Mystik in Lebendiges Mittelalter, Festgabe für Wolfgang Stammer, Freiburg (Zwitserland), 1958, blz. 79-100; zie blz. 84. In de Ethiopische kerktaal zegt men *pactum misericordiae*; zie verder blz. 9, nota 3.*

worden daar gebruikt : het werkwoord *ὁδηγῆτέω* (op de weg geleiden) en de uitdrukking *τὴν ὁδὸν τὴν εἰς μετένοιαν ἄγουσαν* (de weg die naar boete leidt). In de Theophilus-legende vinden we dezelfde metafoor. Ze zinspeelde op de benaming van een kerk te Constantinopel die bij een wegwijzer stond. De aldaar vereerde Theotokosikone werd eveneens *ὁδηγητρία* genoemd. Geen wonder dat men de titel op de Moeder Gods zelf overdroeg¹³. Bij Hildebert van Lavardin heet het dan ook, daar waar hij § 12 bewerkt : „*Quaero viam morum* regat, obsecro, mater eorum” (PL. 171, 1333 A). In de mariale poësie van de 12^e-14^e eeuw komt de eretitel *via morum* niet zelden voor¹⁴.

Nog een woord over de oorkonde van het akkoord tussen de boetelinge en de Moeder Gods (§ 10). Hoewel Paulus hier zegt : „*fidedictionis conscriptum est chirographum*”, is dit toch maar beeldspraak. Zo heeft de *versio Parisiensis* het ook begrepen, vermits het daar heet : „*promissionem fidedictionis sanctae dei genitrici feceram*”. In de Theophilus-legende daarentegen gaat het om een werkelijke oorkonde, en wel om zulk een, die het akkoord tussen Theophilus en de duivel schriftelijk vastlegt. Het verschil is dus dubbel. Bovendien is het de Moeder Gods die als zaakgelastigde van de zondaar het compromitterend stuk terugkrijgt, waarna deze het openlijk verbrandt.

Hier staan we weer voor de overdracht van een christologisch attribuut op de Moeder van Christus. De brief aan de Colossensers 2, 14 zegt van de Heiland : „*delens quod adversus nos erat chirographum decreti*”¹⁵. Deze beeldspraak werd dus in de Theophilus-legende niet alleen toegepast op de Moeder van Christus, maar ook ‘vermaterialiseerd’, zoals dat in de mariale legenden met veel ideeën gebeurde, eerst in het Oosten, later ook in het Westen.

Uit wat voorafgaat kunnen we opmaken dat, indien de *VMAeg* door haar vertaling in 't Latijn en in de middeleeuwse volkstalen een grote invloed op de mariale vroomheid uitgeoefend heeft, haar kerngedachte, nl. de moeder Gods als borgstellerin voor de rouwhebbende zondaars¹⁶,

13 Meersseman, *Kritische glossen op de Griekse Theophilus-legende*, blz. 11.

14 B.v. in een *Psalterium B.M.V.* uit de 14^e eeuw, dat als volgt begint : „*Ave virgo virginum. Ave via morum*”. Vgl. Blume-Dreves, *Analecta hymnica medii aevi*, 35, 200; U. Chevalier, *Repertorium hymnologicum*, 2265.

15 G. G. Meersseman, *Der Hymnos Akathistos im Abendland*, I (Spicilegium Friburgense 2), Freiburg (Zwitserland), 1958, p. 126 : „*rumpens chirographum*”, in de Griekse tekst op Christus toegepast.

16 In de middeleeuwse boetbroederschappen werd de Moeder Gods ijverig vereerd; overal stond haar beeld (als *mater misericordiae*) in hun kapel of verenigingslokaal. In een mariaal centinomial uit de 15^e eeuw (cfr. Meersseman, *Der Hymnos Akathistos*, II, 176) wordt ze *casafera* (d.w.z. boetekleed-draagster) *penitentium* geheten. *Casa* = boetekleed.

in het Westen minder voet gevat heeft dan in het Oosten¹⁷, en verder dat de metaforische eretitels van Maria veeleer door de Theophilus-legende dan wel door de VMAeg verspreid geworden zijn.

Hieronder publiceren wij de twee besproken fragmenten volgens de verschillende Latijnse recensies. De Griekse tekst, die daaraan beantwoordt, staat in Migne's PG. 87, 3714 B - 3715 B en 3718 AC. De Latijnse teksten hebben wij in gelijk genummerde paragrafen ingedeeld, opdat men ze licht onder elkaar zou kunnen vergelijken. Daar waar een recensie uitweidt, hebben wij het zelfde paragraafnummer voorzien van progressieve exponentletters, b.v. 6^a, 6^b, enz.

BIJLAGEN

I. PAULUS DIACONUS EN ANASTASIUS BIBLIOTHECARIUS

Voor Paulus' versie gebruiken we hier, behalve R = Rosweyde, cap. XVI-XVII en XIX (PL. 73, 671-690 en 682-684), nog de volgende hss. : C f. 83^r, K f. 10^{va}, M f. 232^r, P f. 137^v, Q f. 111^v, T 123^v. Anastasius' versie van het eerste fragment staat bij Mansi, 13, 86 en in PL. 129, 314. Het tweede fragment werd door het 2^e Concilie van Nicea niet geciteerd en derhalve door Anastasius niet vertaald.

Paulus Diaconus

1. Tetigit enim mentem et cordis mei oculos intellectus salutis, recogitans quia squalida actuum meorum scelera mihi introeundi aditum obserabant.
2. Cepi namque¹ flens nimium conturbari et pectus tundere, atque suspiria de profundo cordis proferens, gemens, eiulans², prospexi in loco, in quo stabam, sursum imaginem sanctae dei genitricis stantem, et aio ad eam intente³ et indeclinabiliter adtendens :

Anastasius Bibliothecarius

1. Tetigit enim mihi oculos cordis sermo salutaris, ostendens mihi quod coenum esset operum meorum, quod introitum mihi claudebat.
2. Cepi igitur flere ac plangere, atque pectus percutiebam, gemitus ex profundo cordis attrahens. Cumque plorarem, video de loco, in quo stabam, imaginem sanctissimae dei genitricis desuper stantem et aio ad eam indeclinabiliter intuens :

17 In de Westerse mariale literatuur zijn er toch enige sporen te ontdekken van het bedenkelijke *pactum misericordiae*, dat in de Ethiopische Kerk zo verbreid is : Men gaat met de Moeder Gods een verbond aan, men vereert haar getrouw, en is dan zeker goed te zullen sterven, hoe men intussen ook leve. Zie A. M. van den Oudenrijn, o. p., *La dévotion mariale dans l'Eglise d'Ethiopie* in *Hommage aux Catholiques Suisses*, Fribourg 1954, p. 117-132, vooral p. 122 en 129.

2) 1 namque KMPQT] itaque CR.
Q²CR, intente oculis T.

2 et eiulans MP, eiulansque R.

3 intendens

3. Domina virgo, quae deum verum secundum carnem genuisti, scio enim, scio quia non est condecens nec oportunum¹ me², sic horridam, adorare imaginem tuam vel contemplari tantis pollutis sordibus oculis, quae semper³ esse virgo dinosceris et casta, quae corpus et animam habes mundam et⁴ immaculatam. Iustum enim⁵ est luxuriosam me a tua piissima castitatis mundicia abominari et proici.

4. Tamen quoniam, ut audiui, ob hoc effectus est deus homo, quem ipsa digna genuisti, ut peccatores vocaret ad poenitentiam, adiuva me solitariam et nullum habentem adiutorium.

5. Praecepte¹, et mihi licentiam tribue, ecclesiae patefactum ingredi aditum; non efficiar aliena a visione pretiosissimi ligni, in quo adfixus deus homo, quem virgo² concipiens ipsa virgo peperisti³, proprium sanguinem dedit pro mea liberatione.

6. Iube, o domina, et mihi indignae ob divinae crucis salutationem ianuam patefieri. Et te¹ ex te genito Christo dignissimam *do fideiussorem*^a, quia numquam ultra meam carnem coinquinabo per horrida inmixtionum ludibria, sed mox ut filii tui, virgo sancta, videro lignum, saeculo et actibus eius cum² omnibus quae in eo sunt, statim renuntio, et continuo egredior ubicumque *ipsa ut fideiussor* me duxeris^b.

3. Virgo domina, quae deum verbum secundum carnem genuisti, novi quidem, novi quod non sit dicibile neque rationabile me, ita sordidam et ita luxuriosam, imaginem contemplari tuam, quae semper es virgo casta, corpus et animam habens mundam et impollutam.

Iustum enim est, ut luxuriosam me munditia tua odio habeat et detestetur.

4. Verumtamen quoniam, ut audiui, ideo factus est deus, quem genuisti, homo, ut vocet peccatores ad poenitentiam, auxiliare mihi, quae sola sum, non habens quemquam in adiutorium.

5. Iube etiam mihi indulgeri ecclesiae ingressum;

ne prives me visione ligni, in quo secundum carnem affixus deus, quem genuisti, sanguinem proprium pro me in redemptionem dedit.

6. Iube mihi etiam, o domina, ianuam aperiri sacratissimae crucis adorationis. Ecce te *do deo*, qui ex te genitus est, *vadimonium*, quod ulterius carni huic iniuriam non inferam per turpem quamcumque commixtionem, sed cum lignum crucis filii tui videro, mundo et his quae in mundo sunt, confestim abrenunciem, et statim ibo quocumque *ipsa, utpote salutaris vades*, insinua-veris et duxeris me.

3) 1 non-opportunum] nec cond. nec op. sit CR. 2 me om. KMPQT. 3 semper om. CR. 4 mundam et om. CR. 5 enim om. CR.

5) 1 praecipe] percipe confessionem meam CR. 2 virgo KMPT, om. QCR. 3 add. et CKMR, add. qui P.

6) 1 te KMPRT, om. Q. 2 cum KMPQT] et CR.

6) a. Et te ex te - *do fideiussorem* = καὶ σὲ δίδωμι τῷ ἐκ σοῦ τεχθέντι θεῷ ἐγγυητὴν ἀξιόχρεον.

b. ubicumque - me duxeris = ὅπου δ' ἂν αὐτὴ ὡς ἐγγυητὴς σωτηρίας, ὑποθῆς καὶ ὁδηγήσης με.

7. Haec dicens et quasi aliquam satisfactionem^a recipiens, fidei succensa calore et de pietatis visceribus dei genitricis praesumens, movi me de eodem loco, in quo stans feci orationem, et veniens iterum ingredientibus me miscui, et ultra non erat qui me repelleret neque qui me prohiberet adpropinquare ianuis, quibus in templum introibant.

8. Accepit ergo me tremor validus et exstasis, et tota ex omnibus tremebunda turbabar. Itaque coniungente¹ me ad ianuam, cuius mihi prius² aditus claudebatur, quasi omnis virtus, quae me prius ingredi prohibebat, post autem ingrediendi viam praepararet, ita absque impedimenti dolore³ introivi, et sic intra sancta sanctorum reperta sum, et pretiosi ac vivifici ligni crucis adorare mysterium digna habita sum, et tunc vidi dei sacramenta, et qualiter est paratus suscipere poenitentes.

9. Tunc proiciens me pronam¹ in terram, et sanctum illud exosculans pavimentum, exibam. Currrens autem ad illam, quae² me fidedixit^a, veni restans.

10. Coniunxi igitur¹ in illum locum, ubi fidedictionis conscriptum est *chirographum*^b, et genu curvans coram vultu sanctae virginis dei genitricis, his imprecata sum verbis:

11. Tu quidem, o semper¹ benignissima domina, tuam ostendisti pietatis misericordiam. Tu indignae² suppli-

7. His dictis, acsi quadam certitudine percepta, fidei fervore, miserationis genitricis dei confisa et movens me ipsam de illo loco, in quo stans deprecationem faciebam, et venio rursus et ingredientibus memet commiscui, et non erat iam ullus, qui me impelleret et repelleret, nullusque prohiberet ianuae appropinquare.

8. Comprehendit ergo me horror et exstasis et tota ex toto torquebar atque tremebam. Deinde cum pervenissem ad ianuam, quae usque tunc mihi fuerat obserata, acsi omnino virtus, quae prius me impederat, nunc mihi praeparasset ingressum, ita intra sancta sanctorum ingredi digna effecta sum.

Nam et vivificam crucis visionem promerui, et dei vidi mysteria, quin et quam sit paratus ad suscipiendam poenitentiam.

9. Proiciens itaque meipsam super terram, et sancto illo adorato pavimento, currebam postulatura penes eam, quae mihi fidem dixerat, accellerans.

10. Fio itaque in illo loco, in quo *vademonii chirographum* scriptum est, et genu flexo coram sanctissima virgine dei genitrice, his usa sum verbis:

11. Tu quidem bonitatis amatrix, domina, tuam in me ostendisti misericordiam. Tu indignae non es abomi-

8) 1 coniungente KMPQT] coniungens CR. KMPQT] labore CR.

9) 1 pronam KMQTC] prona P, coram R. illo quo Q.

10) 1 igitur KM1PQT, add. me M2CR.

11) 1 o semper KMPQT] semper o CR.

2 prius KMPQT] primo CR.

3 dolore

2 ad illam quae M2CR] illaquae KM1PT,

2 indignae KMPQT] non indignam CR.

7) a. quasi aliquam satisfactionem recipiens = ὥσπερ τινὰ πληροφορίαν λαβοῦσα.

9) a. quae me fidedixit = τὴν ἐγγνησαμένην με.

10) a. fidedictionis chirographum = τὸ τῆς ἐγγύης χειρογράφου.

cationem non proiecisti. Vidi gloriam, quam peccatores merito non videmus. Gloria omnipotenti deo³, qui per te suscepit peccatorum poenitentiam.

12. Quid amplius peccatrix et misera valeo recordari aut enarrare? Tempus est iam implere, quae fidedixi¹, fidedictionis² tuae³ placita^a. Nunc ubi tibi complacet, dirige me. Esto mihi salutis ducatrix⁴ et veritatis magistra praecedens me in viam quae ducit ad poenitentiam^b.

13. Et haec dicens audivi vocem alicuius a longe clamantis: Iordanem si transieris, bonam invenies requiem.

14. Ego autem hanc audiens vocem, et pro me hanc factam fuisse credens, lacrimans exclamavi et ad dei genitricis imaginem prospiciens vociferavi:

15. Domina, domina, regina totius orbis, per quam humano generi salus advenit, noli me derelinquere. Et haec dicens, de atrio templi sum egressa et festinanter ambulabam... (omissis)

16. Fiebat autem mihi et de luxuriosis canticis nimium desiderium perturbans et reducens ad memoriam daemoniorum cantica cantare, quae in saeculo didiceram.

17. Mox autem lacrimans, et pectus meum manu percutiens, meipsam ad memoriam reducebam de convenientia fidedictionis^{1a}, quam feceram egrediens contra hanc solitudinem. Veniebam autem per cogitationem ante imaginem sanctae dei genitricis, quae me in sua fide suscepit^b, et ante illam plorabam, ut effugaret a me cogitationes, quae meam miserrimam animam affligebant.

nata deprecationem. Vidi gloriam, quam iuste non videmus nos luxuriosi. Gloria deo, qui per te peccatorum suscipit poenitentiam.

12. Quid enim habeo peccatrix considerare vel facere? Tempus est, domina, ut compleantur iam foedera vademonii, cui fidem dixisti. Nunc deduc quo iusseris. Nunc esto mihi magis salutis magistra, manu ducens in viam, quae ad poenitentiam dirigit.

13. Et cum haec adhuc dicerem, audivi quemdam a longe clamantem: Si Iordanem transieris, bonam invenies requiem.

14. Ego vero hanc vocem audiens, et hanc propter me factam fuisse credens, lacrimata clamavi et dei genitrici vociferata sum:

15. Dei genitrix, domina, ne derelinquas me. Et his dictis, exivi de atrio templi et constanter ambulabam. (Hic desinit allegatio apud Anas-tasium)

11) 3 gl. o. deo KMPQ1T] gloriam omnipotentis dei Q2CR.

12) 1 quae fidedixi PQTCR] quam fidem dixi KM.

KMQ2TCR. 3 tua KM1PQ] tuae CR, tibi M2.

ductrix Q2, ductrix et salvatrix C.

2 fidedictionis PQ2] fidedilectionis

4 salutis ducatrix KMPQ1TR] salutis

17) 1 fidedictionis KMTCR] fidei dictionis P, fide dilectionis Q.

12) a. Tempus est - placita = *Καίρός ἐστὶ λοιπὸν, δέσποινα, πληρωθῆναι λοιπὸν τῆς ἐγγύης, ἧς ἐγγυήσω, τὰ σύμφωνα.*

b. salutis ducatrix - ad poenitentiam = *τῆς σωτηρίας διδάσκαλος χειραγωγούσα πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν εἰς μετάνοιαν ἄγουσαν.*

16) a. convenientia fidedictionis = *τῶν συμφῶνων.*

b. quae me in sua fide suscepit = *τῆς ἀναδόχου μου.*

18. Quando autem superflue dolenter¹ lacrimabar et viriliter pectus meum tunde-
bam, tunc videbam lumen undique circumfulgens me et serenitas mihi
quaedam stabilis mox fiebat. Cogitationes autem, quae ad fornicationem iterum
compellebant me, quomodo tibi enarrare possum? Abba, ignosce. Ignis intus
infelix corpus meum nimius² succendebat et omnem me per omnia exurebat et
ad desiderium mixtionis³ trahebat.

19. Dum mihi ergo talis ascenderet cogitatio, prosternebam meipsam in terram
et lacrimis eam infundens, ipsam veraciter mihi adstare sperans, quae me fide-
dixerat^a, minaci¹ me compellatione exagitare² furem quasi praevaricanti³ et
poenas praevaricationis mihi imminenti⁴ iram mucronis contra me agentem.
Non enim antea surgebam de terra, nisi prius illa dulcissima lux inluminaret me
solito et cogitationes perturbantes me effugaret.

20. Semper itaque cordis mei oculos ad illam fideiussorem meam^a sine cessa-
tione erigebam, deprecans eam auxiliari^b mihi in hac solitudine, et poenitentiae¹
habui² adiutorium³ et cooperatricem^c ipsam, quae genuit castitatis auctorem. Et
sic decem et septem annorum curricula⁴ periculis multis, ut dixi, eluctans⁵, a
tunc ergo⁶ usque hodie adiutorium meum^d dei genitrix⁷ mihi adstitit⁸ e per omnia
et in omnibus⁹ me dirigens^f.

II. RECENSIO VALLICELLIANA

Cod. Vallicellian. V, f. 216^{rb} - 217^{va}

1. Tandem aliquando in me reversa, cogitabam quia scelerata mea actio
introeundi mihi aditum denegabat.

2. Cepi flens valde turbari et pugnis pectus tundere atque suspiria longa ex
intimis visceribus trahere gemens et eiulans. Levavi oculos meos sursum. Vidi
imaginem dei genitricis, et sic aio ad eam:

- 18) 1 dolenter PQ[T] et dol. KM, dolenterque R. 2 nimius KMPQ] nimium T, nimius R.
3 mixtionis KMQ1T] commixtionis PQ2R.
19) 1 minaci KMPQ1T] minanti Q2RC. 2 exagitare KMPQ1T] exaggerare R. 3 in-
minentiis KMTQC] imminentes PR.
20 1 poenitentiae KMP] poenitentia QTR. 2 habui KMPQT, add. ergo RC.
3 adiutorium KMPQ1T] adiutricem Q2CR. 4 curricula T] curriculum KMTQ, curricula
cum R. 5 eluctans KMTPQ] eluctata sum R. 6 ergo KMQTR, om. P. 7 geni-
trix KQCR] genitricis MPT. 8 adstitit PTR, add. virgo KMQ. 9 et in omnibus
KMPQT, om. R.

19) a. quae me fidedixerat = τὴν ἐγγυησαμένην με.

20) a. fideiussorem meum = τὴν ἐγγυητήν.

b. auxiliari = βοηθεῖαν.

c. poenitentiae habuit adiutorium et cooperatricem = βοηθὸν ἔσχον καὶ τῆς μετανοίας
συλλήπτورا.

d. adiutorium meum = ἡ βοηθός μου.

e. astitit = παρόστηκεν.

f. me dirigens = χειραγωγούσά με.

3. Domina virgo, quae deum verum et hominem ex tuo utero protulisti, scio quia non decet sic sceleratam et immundam adorare imaginem tuam vel contemplari, quae tantis sum criminibus polluta, et oculos plenos sordibus levare ad te, quae semper virgo et casta permanes, quae corpus et animam habes munda et immaculata. Iustum est me luxuriosam a tuae purissimae castitatis munditia abhominari et proici.

4. Tamen, ut audivi, ob hoc factus est deus homo, quem ipsa genuisti, ut peccatores vocaret ad poenitentiam, quia non habebant necesse sani medicum sed male habentes. Adiuva me immundam et nullum habentem adiutorium.

5. Domina mi, tribue mihi licentiam ecclesiae ingredi aditum, ut non efficiar aliena a visione pretiosi ligni, in quo affixus pependit salus mundi, quem virgo concipiens ipsa et virgo peperisti, qui proprium sanguinem dedit pro mea liberatione.

6. Iube, domina et *illuminatrix mundi*, indignae mihi concedere introitum ad salutandum salutiferam crucem et te genito *Christo dignissimam do fideiussorem*, quia numquam ultra meam carnem sordibus inquinabo, sed mox ut filii tui sanctum videro lignum, saeculo et actibus eius, cum omnibus quae in eo sunt, statim renuntio, et continuo exhibo, ubi me tu ipsa duxeris.

7. Et haec dicens, fidei calore succensa, et praesumens de dei genitricis *intercessionibus*, movi me de loco in quo stabam. Facta oratione miscui me his qui ingrediebantur et non sum ultra repulsa ab introitu templi.

8. Circumdedit me autem timor et tremor, et rursum fiducialiter agebat cor meum, sicque intra sancta sanctorum inventa sum, et vidi et adoravi sanctum lignum.

9. Et cucurri iterum ad vultum dei genitricis, ubi prius oraveram. Proieci me in terram.

10. His deprecata sum verbis :

11. O benignissima domina, ostendisti misericordiam. Vidi gloriam dei, et cognovi quia paratus est ad poenitentiam suscipiendam.

12. Tempus est adimplere quod promisi. *Demonstra mihi viam*, quae ducit ad poenitentiam.

13. Et post haec audivi vocem, nescio cuius, dicentem : Iordanem si transieris, bonam requiem invenies.

14. Statimque dixi ad dei genitricem :

15. Domina, domina et regina mundi, per quam humano generi salus advenit, noli me derelinquere. Mox surrexi, cepi ambulare... (*omissis*).

16. Fiebat autem mihi et de luxuriosis canticis nimium desiderium perturbans me et reducens ad memoriam meam daemoniorum cantica, quae in saeculo didiceram.

17. Mox autem lacrimis et pectus meum verberans pugnīs, reducebam ad memoriam *quae spoponderam* deo ante vultum dei genitricis, *cui me fideiusseram*, et quasi ante eam procidens, plorabam, ut effugaret a me cogitationes pessimas, quae meam miseram animam affligebant.

18. Quando autem amarissime fundebam lacrimas <et> viriliter pectus meum tundebam, tunc videbam lumen undique circumfulgens me, et serenitas mihi quaedam veniebat. Et quando cogitationes, quae me ad fornicationum illicita

compellebant, quasi ignis meum infelicem (sic) corpus exurebant et me ad desiderium conmixtionis trahebant.

19. Non cessabam antea lacrimas, nec de terra surgebam, priusquam me illa dulcissima lux illuminaret et cogitationes perturbantes me effugarentur.

20. Semper itaque cordis mei oculos ad illam sine cessatione erigebam, quae me in sua fide suscepit, deprecans eam auxiliare mihi in hac solitudine, et poenitentiae meae habui adiutricem illam, quae genuit mundi redemptorem. Et sic decem et septem annorum per curriculum periculis multis, ut dixi, eluctans, ab illo die usque hodie dei genitrix me in omnibus confortavit.

III. VERSIO PARISIENSIS - RECENSIO CASINENSIS

Voor de tweede volledige vertaling der VMAeg gebruikten we volgende hss. der BN. te Parijs : A = lat. 2262, f. 147^r-160^v; B = lat. 1207, f. 144^v-146^v; D = lat. 1714, f. 72^r-75^r; E = lat. 1805, f. 53^r-55^r; I = f. 91^{ra}-93^{rb}; N = nouv. acq. lat. 2178, f. 275^{ra}-275^{rb}. De rec. Casinen. is afgedrukt in de *Bibliotheca Casinensis*, t. III, *Florilegium*, p. 231^a-232^a en 232^b.

1. Salutis enim verbum patefecerat cordis mei oculos, revelans mihi ob sordes operum meorum ingressum templi non mereri.

2. Tunc cepi miserabilis flere pectusque tundere manibus atque ex alto cordis infinita dare suspiria lacrimasque affluenter effundere. Respicens autem de loco in quo stabam, vidi seorsum fixam imaginem vultum habentem sanctae dei genitricis, ad quam de toto cordis affectu dixi :

3. Sancta virgo, quae dei verbum incarnatum genuisti, scio quod immerita sum tantis polluta sordibus et tantis repleta miseriis respicere imaginem tuam.

4. Sed certa sum, quod idem deus, quem genuisti, homo dignatus est fieri, ut peccatores vocaret ad poenitentiam. Auxiliare ergo mihi, sancta dei genitrix, quia nullum habeo solatium.

1. Tandem ergo aliquando salutis verbum patefecit cordis mei oculos, revelans mihi misericorditer ob sordes operum meorum ingressum me templi non promereri.

2. Tunc cepi ego miserabilis amarissime flere pectusque manibus tundere atque ex alto cordis infinita suspiria reddere. Respicens autem de loco in quo stabam, vidi seorsum fixam imaginem vultum habentem sanctae dei genitricis, ad quam toto cordis affectu conversa dixi :

3. Sancta et immaculata virgo, quae deum verbum incarnatum genuisti, scio quod non sum digna tantis polluta sordibus et tantis miseriis repleta, respicere sacrosanctam imaginem tuam.

4. Sed certa sum, quod ideo deus, quem genuisti, homo dignatus est fieri, ut peccatores vocaret ad poenitentiam. Auxiliare ergo nunc michi, sancta dei genitrix, quia nullum habeo solacium.

5. Et praecipe me regias sanctas introire ecclesiae. Obsecro te, domina, ut cognoscere me facias, videntibus cunctis, sanctae crucis venerabile lignum, in quo carne affixus est deus, quem tu, sancta et immaculata genuisti virgo, qui suum propter totius mundi redemptionem effudit sanguinem.

6. Iube mihi, domina, clausas regias patefieri meumque adimpleri^a desiderium adorandi sanctissimum lignum crucis. *Fidedic me*^b coram deo quem genuisti, quoniam denuo carnem istam sordibus et pessimis non maculabo operibus, sed mox ut me lignum sanctae crucis adorare concesseris, renuntiabo saeculo et omnibus quae sunt saeculi, et vadam ubi mihi praeceperis ac demonstraveris salutis viam, quia tu *me fidedixisti*^c.

7. Haec cum dicerem, satisfeci menti meae quod sancta dei genitrix posset pro me haec obtinere. Derelinquens ergo locum in quo orabam, miscui me inter eos qui templum ingrediebantur, nullusque repertus est qui me foras repelleret, sed magis ut unda maris, ita me turba intus^a pellebat adpropinquare^b sancto loco, quem prius nec pedibus calcare poteram.

8. Tunc ex nimio gaudio apprehendit me pavor, dum me viderem locis adstare sanctis, ubi prius iniquitas mea me ingredi prohibebat. Namque absque ullo labore adoravi lignum sanctae crucis et sensi ibidem odorem suavitatis et merui videre omnia dei mysteria.

5. Et praecipe me regiam sanctae introire ecclesiae. Obsecro te, domina mea, ut annumerari me iubeas adorantibus sanctae crucis venerabile lignum, in quo carne affixus est deus quem tu, sancta et immaculata genuisti virgo, pro totius mundi redemptione effudit sanguinem.

6. Iube mihi, domina, clausam templi ianuam patefieri, meumque adimpleri desiderium adorandi sanctissimum lignum vivificae crucis. Ecce *promitto*, sanctissima virgo, coram deo quem genuisti, quod denuo carnem istam sordidis et pessimis non maculabo operibus, sed mox ut me lignum sanctae crucis adorare consenseris, renuntiabo saeculo et omnibus quae sunt eius, et vadam ubicumque mihi praeceperis, ac sequar quam *demonstraveris salutis viam*.

7. Haec cum dixissem, satisfeci menti meae quod sancta et piissima dei genitrix possit a domino et filio suo pro me omnia obtinere, et mox prompta relinquens locum in quo oraveram, miscui me inter eos, qui templum ingrediebantur, nullusque iam repertus est qui me foras repelleret, sed magis ut unda maris, ita me turba impellebat adpropinquare sancto loco, quem prius nec pedibus calcare poteram.

8. Tunc ex nimio gaudio apprehendit me pavor, dum me viderem locis astare sanctis, ubi prius iniquitas mea me ingredi prohibuerat. Adoravi ergo lacrimabiliter lignum sanctae et vivificae crucis et merui videre omnia sancta dei mysteria.

6) a. meumque adimpleri AN] ut meum adimpleatur BDE.

b. fidedic me AN] fideliter

dico BDE, fide dico I. c. quia tu me fidedixisti ABD1N] quam tu me f. D², quam tu me fide duxisti I, quam tu me fide a ve duxisti E.

7) a. intus AN] intro BDEI.

b. adpropinquare AN] adpropinquabam DE, adpropinquabam igitur B, ut adpropinquarem I.

9. Et egrediens ad illam quae me fidedierat^a, festinabam.

10. Coniungens igitur me loco, in quo promissionem fidedictionis^a sanctae dei genitrici^b feceram, flectens genua his cepi loqui sermonibus.

11. Tu mihi, domina, miserta es, measque preces non repulisti. Per te merui videre gloriam dei, quam peccatores percipere non possunt. Per te glorificabo^a deum peccatorum recipientem poenitentiam.

12. Quid amplius quaeram, quam quod merui videre divina miracula? Appropinquavit^a, o domina, tempus, in quo mea debeat suppleri promissio^b. Nunc ubi tibi placuerit, dirige me, et demonstra mihi poenitentiae ac salutis viam.

13. Dum haec dicerem, audita est vox dicentis: „Si Iordanem transieris, illic bonam invenies requiem”.

14. Ergo dum talem audissem vocem, credens eam propter me dictam fuisse, cum lacrimis levavi vocem et ita dixi dei genitrici:

15. „Domina mi, ne me derelinquas neque deseras, sed iugiter me custodias, ubi me tu vis ire”. Et haec dicens egressa sum atrio templi... (omissis)

16. Delectabant me nefanda cantica daemonum, quae ante didiceram^a.

9. Et demum egrediens, ab illam, quae ita mei miserta fuerat, festinabam.

10. Veniens igitur ad locum, in quo praefatam promissionem sanctae dei genitrici feceram, flectens genua cum lacrimis, his eam alloqui cepi sermonibus:

11. Tu mei miserta es, domina, measque preces non repulisti. Per te hodie merui videre gloriam dei, quam peccatores respicere non merentur. Per te glorificabo deum peccatorum susipientem poenitentiam.

12. Quid iam amplius quaeram, domina mea, quam quod merui videre divina mirabilia? Appropinquabit, o domina, tempus, in quo, meam debeam complere promissionem. Nunc ubi placuerit tibi, dirige me, et demonstra mihi misericorditer poenitentiae ac salutis viam.

13. Dum haec et huiusmodi dixissem, subito mihi audita est vox dicentis: „Si Iordanem transieris, illic bonam invenies requiem”.

14. Ego autem, dum talem vocem audissem, credens eam propter me fuisse dictam, cum lacrimis levavi vocem et dixi:

15. Sancta dei genitrix, domina mea, ne me derelinquas neque deseras, sed iugiter me custodiens tuere, quoniam in te confido et spero. Et haec dicens egressa sum atrium templi... (omissis).

16. Delectabant me nefaria cantica daemonum, quae antea didiceram; lenocinia quoque fornicationum et turpissimarum cogitationum quasi

9) a. fidedixerat ABDN] fide duxerat EI.

10) a. fidedictionis ADEI2N] fide ductionis B, fide ductrici H. b. genitrici ADI] genitricis BEN.

11) a. glorificavi I.

12) a. appropinquabit BN.

p. E, m. d. supplere promissa I.

16) a. quae ante didiceram om. I.

b. mea debeat suppleri permissio ABDN] m. d. supplicari

b. fornicationum - desideria: cfr. § 18 a.

17. Sed mox lacrimas fundebam et manibus pectus vulnerabam, et reducebam ad memoriam illam, *quam mihi fidedictricem^a feceram*, dum hanc ingrederer heremum, et quasi ante dei genitricis adstarem imaginem, ita eam lacrimabiliter rogabam, ut a me amoveret pessimas ac sordidissimas mentis meae cogitationes.

18. Et dum plurimas funderem lacrimas, undique mihi refulgentem videbam lucem atque circumdabar corusco^a.

18^a. Rursus insidiabar a fornicationum mearum cogitationibus, quae quasi ignis devastabant viscera cordis mei, impellentes me ad perniciose desideria.

18^b. Dum vero talia et temptationum mihi certamina indesinenter insisterent, ad consueta orationis recurrebam arma. Terrae me proiciens eamque lacrimis inundans, meam mihi orabam succurrere *fidedictricem*, ne postmodum ut praevaricatrix damnationis extremae luerem poenas.

19. Non autem elevabam faciem meam a terra, nisi totius diei noctisque consummatum fuisset spatium et dulcissimi illius splendoris fuisset lumine circumdata, qui totam illam temptationem cogitationum a me fugaret.

20. Sicque sanctae *fidedictricis*^a protecta solatio transegi decem et septem annorum spatia, innumera evadens pericula, et ex illo tempore usque hactenus *auxiliatrix mea praesto mihi invenitur ubique et undique me custodit vigilans*.

ignis vehemens devastabant viscera cordis mei, impellentes me ad perniciose desideria^b.

17. Sed mox lacrimas effundebam et pectus manibus verberabam, et ad memoriam reducebam illam, *quam protectricem feceram*, dum hanc ingrederer heremum, sanctam scilicet dei genitricem, et quasi ante ipsius starem praesentiam, ita eam lacrimabiliter recogitabam, ut precibus suis amoveret a me pessimas ac sordidas mentis meae cogitationes.

18. Et dum plurimas funderem lacrimas, undique mihi subito refulgens videbam lumen, atque claritatis divinae circumdabar corusco.

19. Non autem prius levabam faciem meam a terra, nisi totius diei noctisque consummatum fuisset spatium et dulcissimi illius splendoris fuisset lumine circumdata, qui omnes illas cogitationum phantasias a me fugaret.

20. Sicque sanctae illius *protectricis* meae adiuta solatio, transegi decem et septem annorum spatia. Ex illo vero tempore usque nunc *auxiliatrix mea praesto mihi in omnibus invenitur et undique vigilans custodit me*.

17) a. fidedictricem AN] fide ductricem BDEI.

18) a. circumd. corusco AN] claritate circumd. coruscans BDE.

18a - 18b ex NI, om. ABDE.

20) a. fidedictricis AN] fideductricis BDEI.

Cod. Paris., BN. lat. 2381, f. 103^v-108^r

1. Tetigit mentem et cordis mei oculos intellectus salutaris, recogitans et intelligens quia peccata mea mihi introeundi aditum obserabant.

2. Cepique nimium flens conturbari et pectus tundere, atque suspiria de profundo cordis proferens, prospexi in loco, ubi stabam, sursum imaginem beatae dei genitricis Mariae stantem, quae iuxta possibilitatem artificis satis proprie effigiata, eandem *mundi dominam et coeli reginam* intuentium fidelium repraesentabat affectibus. Ad quam cum tremefacta respiciens, toto mentis affectu indeclinabiliter intendens dixi:

3. Sancta et immaculata virgo, quae dei verbi carnem sanctam genuisti, scio enim quia condecens non est nec oportunum, sic me horridam, adorare imaginem tuam; scio quoniam inmerita sum tantis pollutis sordibus, tot et tantis repleta miseriis, ad te oculos meos levare, tuam imaginem contemplari, quos innumerabilibus lenociniis dehonestavi, quae semper esse virgo dinosceris et casta, quae corpus et animam habes munda et immaculata. Iustum est enim me luxuriosam a tua purissima castitate abominari et proici.

4. Tamen, ut audiui, ideo effectus est deus homo, quem ipsa digna genuisti, ut peccatores vocaret ad poenitentiam. Auxiliare ergo mihi, sancta dei genitrix, quoniam omni sum destituta solatio.

5. Te deprecor, per quam universo generi humano portae paradisi patuerunt, ut te iubente portam huius sacratissimi templi cum fidelium turbis valeam introire. Tribue mihi licentiam ecclesiae patefactum introeundi aditum, ut non efficiar aliena a visione pretiosi ligni, in quo affixus est deus homo, quem concipiens ipsa virgo genuisti, qui proprium sanguinem dedit pro mea liberatione.

6. Iube, o domina, et mihi indignae ob divinae crucis salutationem ianuam patefieri et te ex <te> genito Christo dignissimam *do fideiussorem*, quia numquam meam carnem ultra coinquinabo per horrida conmixtionum ludibria, sed mox ut filii tui videro lignum, saeculo et omnibus quae in eo sunt renuntiabo, et continuo egrediar ubicumque *ipsa me duxeris ut fideiussor*.

6^a. Licet enim ad locum suavitatis et sanctitudinis oleum defecatae et hilaris conscientiae et thus fragrantis et fervidae orationis ceteraque virtutum aromata offerenda non affero, sacrificium tamen spiritus contribulati, cor etiam contritum et humiliatum, divinis aspectibus offero non spernendum. Probra lupanaris deus odit, et ego quasi prostibulum reprobis et plurimum detestor, iamque meae menti intolerabilem foetorem ingerunt pariter et horrorem. Foeda simul et foetida sentina vitiorum meorum, quibus exalantibus odorem mortis in mortem, ab introitu sacri templi me nimis indignam credo digne repelli.

6^b. Certe pretium carnis et merces meretricis in templo dei mosaica lege prohibetur offerri, sed iam non sum quae fueram, quia divinae concordo iustitiae, cum damno atque diiudico quaecumque contra ipsius voluntatem turpiter et illicite perpetravi. Iam corruit in me spurcissimum et horridum habitaculum sathanae, cuius ego, vilissimum scortum, usque in praesentem diem extiti, corpus meum conmaculans et subiciens ludibrio ignominiosae libidinis. Nunc autem

in me spiritus sanctus templum suum inchoare dignatus est, cuius instinctu et actu per poenitentiae luctum novae conversationis in me iam iacitur fundamentum.

6c. Rogo ergo te, mater misericordiae, ut potenti virtute tua aditum templi impervium facias, ut iam deposito contumacis gibbo superbiae et abiecta per abrenuntiationem gravi sarcina peccatorum, ingressa valeam vivifium dominicae crucis lignum in spiritu et veritate humiliter adorare. Quamvis enim non inmerito mihi tuus iratus sit filius, tua tamen *intercessione* eidem, sicut credo, sine mora potero reconciliari. Ipse namque tuus est pater et filius, et duplici dilectionis affectu ad quodcumque petieris, benignum et piissimum eius assensum protinus inclinabis.

6d. *Sub hac ergo conditione et pacto* impetra mihi apud ipsum quod postulo, ut si denuo, quod absit, iam damnata facinora, quasi canis reversa ad vomitum, repetam, tu mihi in tremendo filii tui iudicio *testis assistas et iudex*. Nolo ut precibus meis benignum praestes auditum, si non fuero totis viribus executum propositum. Si autem per te, virgo virginum, mihi datum fuerit desuper templum ingredi et sanctissimae crucis adorare vexillum, in quo dilectus filius tuus Iesus Christus, dominus noster, pro totius mundi redemptione mortem subire dignatus est, mox saeculum et eius pompas derelinquam et vadam ubicumque preceperis, et *utiliorem mihi demonstraveris salutis viam*.

7. Hoc autem tam felici et arduo subnixa proposito, simulque confirmata in spe obtinendi quae beatissimam domini matrem rogaveram, cum hilari festinatione surrexi de loco, in quo tantas cum amarissimis lacrimis fuderam preces, et veni ad ostium templi meque turbis ingredientibus sociavi, et quasi aliquam satisfactionem recipiens et de pietatis visceribus dei gentricis praesumens, iterum ingredientibus me miscui, et ultra non erat qui me repelleret vel prohiberet appropinquare ad ianuam templi. Nullum enim alicuius remoraminis obstaculum obvium repperi, sed quasi violenta et vehemens maris unda naviculam impellit ad litus, ita me turba comprimens compellebat intrare.

8. Accepit ergo me tremor validus et extasis, et tota ex praedictis turbabar tremefacta. Nam appropinquante me ad ianuam, cuius mihi prius aditus claudabatur, quasi omnis virtus, quae me prius ingredi prohibebat, postea ingrediendi viam praepararet, ita absque impedimenti dolore introivi, et sic intra sancta sanctorum reperta sum, et pretiosi ligni vivificae crucis mysterium adorare digna habitum, et tunc vidi dei sacramenta, et qualiter suscipere paratus est poenitentes.

8b. Ingressa autem, immo beatae virginis intercessione potius intromissa, atque sacratissimo loco, quo a fidelibus reverendum dominicae crucis adorabatur signaculum, cum timore et tremore pedetentim approprians, et ipsum flexis genibus humiliter in terra cum lacrimis profluentibus adoravi. Ubi tantae suavitatis atque vivifici odoris in naribus meis divinitus efferbuerunt aromata, quod illorum suavissimis evaporationibus anima mea delectabiliter infecta in castissimum amorem domini mei Iesu Christi ab illa die usque in praesens tempus suaviter ardere non cessavit. Hoc mihi remedium graviter aegrotanti providit misericorditer piissimus medicus animarum nostrarum, Iesus Christus dominus noster, ut intrusus animae meae visceribus, huius beatae suavitatis odor letalem et fedum vitiorum fetorem, qui omnia interiora mea corruperat, potenter excideret.

9. Talibus ac tantis divinae pietatis subarrata consolationibus, proiciens me

pronam in terram, et sanctum illud exosculans pavementum, confestim egredior non ingrata *mediatrici* meae, sed et letanter ad locum, in quo eidem votum voveram, currens, uberes et devotas gratiarum actiones exhibitura processi.

10. Stans igitur in loco ubi *fidedictionis conscriptum est chirographum*, et genua curvans ante virginis dei genitricis imaginem, his eam cepi sermonibus alloqui dicens: Tu mihi miserrimae, *mater misericordiae*, misereri voluisti et preces meas clementer exaudiens, ope tuae *intercessionis* templum filii tui me peccatricem intrare fecisti, et eiusdem flagrantissimam sentire suavitatem, quam multi et fideles et devoti pro votis sentire non merentur.

11. Tu quidem, o semper benigna domina, tuam ostendisti misericordiae pietatem. Tu indignae deprecationem non proiecisti. Vidi gloriam quam peccatores merito non videmus. Per te glorificabo deum salvatorem meum, qui neminem vult perire, sed ad agnitionem veritatis venire, quippe qui nihil odit eorum quae fecit, sed et dissimulat peccata nostra propter poenitentiam, qui copiosus est in misericordia et multus ad ignoscendum.

12. Quid amplius peccatrix et misera valeo recordari vel enarrare? Tempus est, et ipsa *praerogata mihi miserationis tuae patrociniā postulant*, ut operis executione *quod tibi promisi, debeam adimplere*. Nunc ergo ubicumque tuae beneplacitum fuerit voluntati, dirige me, et ostende mihi poenitentiae congruum locum, in quo tibi digne reddere merear vota mea quae distinxerunt labia mea. Esto mihi *salutis ducatrix et veritatis magistra praecedens me in viam quae ducit ad poenitentiam*.

13. Dum autem beatæ virginī supplex ista proferrem, audivi vocem dicentem mihi: Si Iordanem transieris, bonam ibi invenies requiem.

14. Facta autem hac voce cum lacrimis levavi manus meas ad coelum et dixi: Piissima dei genitrix Maria, quae *sola mihi restat post dulcissimum filium tuum Iesum spes omnis vitae et virtutis*, esto mihi *solamen atque refugium* ab omnibus tribulationum incursibus, qui inter huius viae et vitae varietates ad patriam claritatis aeternae properantibus solent obviare fidelibus. Custodi me domina et dirige me in viam pacis et salutis, ut praeambulo et comitante gratiae tuae *praesidio* inoffenso pede ad destinatum locum valeam pervenire.

15. Domina, domina, *regina totius orbis*, per quam generi humano salus advenit, noli me derelinquere. His dictis de atrio sum egressa et festinanter ambulabam... (*omissis*)

16. Fiebat autem mihi et de luxuriosis canticis nimium desiderium perturbans et reducens ad memoriam daemoniorum cantica decantare, quae in saeculo didiceram.

17. Mox vero lacrimans et pectus meum tundens, ad memoriam reducebam *fidedictionem* quam feceram, egrediens contra hanc solitudinem, veniebamque per cogitationem ante imaginem sanctae dei genitricis, *quae me in sua fide suscepit*, et ante illam plorabam, ut effugaret a me cogitationes quae meam animam affligebant.

18. Quando autem nimis dolenter lacrimabar et viriliter pectus tundebar, tunc videbam lumen undique circumfulgens me et serenitas quaedam stabilis mox fiebat. Cogitationes quae ad fornicationem me iterum compellebant, quomodo valeo enarrare? Abba, ignosce. Ignis intus infelix corpus meum nimium

succedebat et totam me per omnia exurebat et ad desiderium connixtionis trahebat.

19. Adversarius enim noster diabolus, qui neminem intentatum relinquit, noviter me conversam ad dominum primo quidem acrius si quo modo posset, ab arrepto me proposito retrahere, inmittens mihi memoriam saecularis vitae, fluxam mundi gloriam, escarum variam delectationem et reliqua vitae remissioris blandimenta. Postremo arduum mihi proponebat finem, et maximum ad vitam aeternam perveniendi laborem, necnon corporis fragilitatem nimis onerosam, et aetatis spatia longiora, et in his omnibus et aliis tentationibus plurimis mihi maximam cogitationum caliginem suscitabat.

19^a. Postquam autem, orationibus meis interpellantibus Christum per passionis eius fidem, diabolus se sentiebat repelli, consueta adversus carnis pudicitiam arma arripiens, nocturnis me inquietabat illecebris. Per diem autem cogitationes sordidas menti meae conabatur ingerere, et ego eas motibus repellebam assiduus. Titillabat etiam sensus meos naturali carnis ardore; ego fide et inedia corpus omne vallabam. Ille malignissimus nocturnis horis in pulcherrimi iuvenis se transfigurabat imaginem, nulla lasciviae figmenta praetermittens; ego ultrices gehennae flammās et infatigabilium morsum vermium recordabar, ut hac salubri cogitatione cogitationem libidinis quasi clavo clavum expellerem. Denique lubricum feminei sexus iter ad ruinam facile proponebat; ego aeterna extremi tormenta iudicii cum summo pavore considerans, illaesam animae puritatem dei gratia protegente, inter tot et tanta tentamenta servabam. Adiuvabat me famulam suam dominus, qui pro peccatorum redemptione carnem suscipiens, victoriam carni contra diabolum largitus est, ut cum apostolo dicere valerem: Non ego autem, sed gratia dei mecum.

19^b. Dixit iterum Zosimus ad eam: Obsecro te, famula Christi, ut quaecumque tibi contigerunt prospera vel adversa secundum processum temporis et conversationis, prout memineris, mihi per ordinem pandas. Ne confundaris, quaeso, quia nulla sunt pene diaboli machinamenta, quae non proprio experimento didicerim vel saltem alieno. Scio enim, quod versutus ille hostis tam sordidas atque nefandas cogitationes inserit aliquando mentibus hominum noviter conversorum, eorum etiam qui sobrie atque salubriter antea vixerant, ut qui tentatur, dum suum illud putat esse quod cogitat, deteriorem se per immundum spiritum proposito sanctum esse existimet, multoque peiorem animam habuisse se credat, dum in saeculo moraretur.

19^c. Solet enim callidissimus hostis his, quibus invidet, horrorem propositi ex desperatione sanctitatis incutere, ut obsidente eos tristitia, etsi a proposito non revocat, retineat a profectu. Ideoque mirari non debes, si te diabolus malignissimis cogitationibus impetit, quae, sicut asseris, virulentis eius suggestionibus perversorum operum perpetratione consentiens obedisti, praesertim cum innocentes plurimi, et qui in illam libidinosae voluptatis voraginem nequaquam prolapsi sunt, eodem spurcissimo spiritu instigante, carnalium passionum stimulis fatigentur.

19^d. Novimus beato referente apostolo ipsum totius puritatis actorem dominum nostrum Iesum Christum secundum similitudinem nostram tentatum per omnia absque peccato, idest absque huius imundae titillationis pruritu quippe qui

non ex virili semine sed virtute sancti spiritus operante, carnem sacrosanctam assumpsit ex virgine. Proinde sordidas fraudulentis hostis tentationes, perniciosae confusionis operimento, quaeso, ne mihi contegas, sed quae restant dicenda, relatione fideli proseguere. Ecce praesentis diei cursu praecipiti festinat ad vesperum. Satage ne iamamque incumbentibus noctis tenebris gratissimum nobis colloquium praepropere finire cogamur.

20. Ad quem mulier sancta respondit: Per decem et septem annos post conversionem meam dedit mihi dominus forte certamen ut vincerem, etc.

V. GEBED TOT MARIA DE EGYPTISCHE

Cod. Paris., BN. lat. 2282, saec. 12, f. 88^v

Oratio ad sanctam Mariam egyptiacam

Sancta Maria, famula Christi, spes miserorum, fiducia peccatorum¹, decus penitentium, te per deum omnipotentem et perfectissimam illius matrem Mariam, que te suis precibus eripuit ab antiqui hostis faucibus², humiliter exoror quatinus dei misericordiam pro me nimium infelicissimo deprecetur, ut mihi miserissimo remissionem omnium conferat criminum, convertatque me de malo ad bonum, de profundo uiciorum erigat ad culmen uirtutum atque conseruet corpus meum intactum ab omni pollutione, mentem meam una cum corde tueri dignetur a nefandis cogitationibus et inmundis, et in exitu anime presens assit, eripiens illam a sulphureo tartari igne, et gaudentem paradisi gloria perfrui donet sine fine. Exaudi ergo me peccatorem, pia Maria, sicut exaudita es a gloriosissima dei matre virgine Maria; exaudi me, queso, nunc in presenti hora; exaudi etiam, in quibuscumque tribulationibus, angustiis et necessitatibus te inuocauero, et interpella pro me tuam protectricem matrem domini, ut suis piis meritis uitam eternam mihi sicut et tibi impetrare a filio suo dignetur, cum quo uiuit et regnat in secula seculorum.

G.-G. MEERSSEMAN O.P.

Freiburg (Zwitserland)

¹ Spes miserorum, fiducia peccatorum = twee mariale eretitsels die hier op Maria de Egyptische overgedragen worden.

² Eripuit ab antiqui hostis faucibus = uitdrukking die Fulbert van Chartres gebruikt om op de Theophiluslegende te zinspelen (PL. 141, 323).